

Grenadiersmutsen in het Staatse Leger 1672 - 1795.

Dank zij de activiteiten van de Stichting 'Vrienden van het Legermuseum' kon de verzameling van het museum in 1979 verrijkt worden met een unieke frontplaat van een Nederlandse grenadiersmuts uit het midden van de 18e eeuw. Dit is misschien een geschikte aanleiding om de ontwikkeling van de grenadiersmuts in het Staatse leger eens na te gaan. Hoewel het werpen met handgranaten niet nieuw was, werden in de meeste Europese legers eerst rond 1670 soldaten speciaal opgeleid en uitgerust voor deze strijdwijze. Zo werd in het Staatse leger in 1672 de eerste grenadierscompagnie opgericht, spoedig daarop gevolgd door twee andere. Tevens gelastte Stadhouder Willem III in 1674 dat elke compagnie infanterie 20 grenadiers moest tellen. Na de Vrede van Nijmegen in 1678 werden de eerste twee grenadierscompagnieën weer afgedankt, terwijl de derde ingelijfd werd bij het Regiment Gardes te Voet van Z.H. Ook werd het aantal grenadiers bij het voetvolk teruggebracht tot 6 per compagnie. Later werd dit aantal weliswaar weer vermeerderd tot 10 per compagnie om uiteindelijk in 1714 op 1/5 van de sterkte vastgesteld te worden. Pas na de Oostenrijkse Successieoorlog werd bij de reorganisatie van 1749 bepaald, dat de eerste of lijfcompagnie van elk bataljon uit grenadiers zou bestaan.

Voor het handgranaatwerpen werden de langste en krachtigste manschappen uitgezocht. Grenadiers moesten niet alleen over moed, maar tevens over een goede fysieke conditie beschikken, wilden zij hun taak naar behoren vervullen. Het granaatwerpen bracht nogal veel risico met zich mede. De man moest immers een holle ijzeren kogel, gevuld met buskruit waarin een brandende lont gestoken was, naar de vijand slingeren. Als ook maar iets mis ging, ontplofte de granaat in zijn hand of in zijn onmiddellijke nabijheid. Vandaar het toen gangbare gezegde: 'Een grenadier wordt niet oud'. De onbetrouwbaarheid van de handgranaat was dan ook de oorzaak, dat deze vrij spoedig weer in onbruik raakte. De grenadiers bleven echter wel in de sterkte en kregen meer en meer het karakter van elite-troepen. Zó zelfs, dat in de eerste helft van de 18e eeuw enkele regimenten louter uit grenadiers bestonden.

Waarom nu een grenadiers MUTS?

Over het ontstaan van de grenadiersmuts luidt het meest gangbare verhaal, dat de breedgerande hoeden van de infanteristen uit het laatste kwart van de 17e eeuw de grenadiers hinderden bij het granaatwerpen en dat deze daarom de voorkeur gaven om in het gevecht hun veld- of kampmuts te dragen.

Dit zal wel min of meer op waarheid berusten, maar er is een tweede reden, die wellicht nog meer steekhoudend is. Als de grenadier aan de slag moest met zijn granaten, had hij beide handen nodig, de granaat in de rechter- en de langzaam brandende lont, waarmee hij die van

de granaat moest aansteken in de linkerhand. Daarom moest de snaphaan of anders gezegd het vuursteengeweer, met de geweerriem over het hoofd op de rug gebracht worden. Bij deze beweging ondervond hij misschien meer last van de hoed dan bij het granaatwerpen zelf.

In ieder geval werd de muts het kenmerkende hoofddekseel van de grenadiers. Deze muts bestond in zijn oorspronkelijke vorm uit vier driehoekige stukjes laken, die, aan elkaar genaaid, een in één punt uitlopende muts vormden. De punt werd meestal versierd met een wollen kwast, terwijl de onderrand omgeslagen werd om de muts steviger op het hoofd te doen zitten.

Nu was zo'n simpele slaapmuts niet geheel in overeenstemming met de status van de grenadiers als 'specialist', behorende tot een keurtroep.

Ergo moest de muts zodanig versierd worden dat zulks tot uitdrukking kwam, waarbij men er meer en meer naar streefde om de grenadier een zo indrukwekkend en woest mogelijk voorkomen te geven.

Om dit te bereiken werden in de Europese legers twee duidelijk verschillende lijnen gevolgd. In Engeland, Pruisen en andere noordduitse staten werd de rand aan de voorzijde verhoogd tot een steeds hoger wordend voorschild, waarachter de eigenlijke muts schuil ging.

Oorspronkelijk van laken, al of niet verstevigd met karton, werd dit schild later geheel of gedeeltelijk bedekt met een metalen plaat. De uiteindelijke vorm in deze ontwikkeling ziet men in de mijtervormige grenadiersmuts van de Pruisische infanterie onder Fredrik de Grote. In Oostenrijk, Beieren en Frankrijk gaf men echter de voorkeur aan een versiering van de rand met bont. Ook deze bontrand werd steeds hoger en indrukwekkender, in vele gevallen eveneens versierd met metalen emblemen of platen. Het eindpunt van deze ontwikkelingslijn waren de zeer hoge beremutsen van Napoleon's grognards.

Hoe liep de ontwikkeling nu in het Staatse leger?

Omstreeks 1700 was in het Staatse leger meestal het eerstgenoemde type in gebruik, hoewel de mutsen van de grenadierscompagnie, die bij het Regiment Gardes ingedeeld werd, als bontmutsen beschreven worden.

In de Koninklijke verzameling op Windsor Castle bevindt zich een gekleurde tekening, die Hollandse militairen zou voorstellen. Een daarvan draagt een soort ronde pet met verhoogde voorklep en zou misschien een grenadier kunnen zijn. Een der anderen draagt een naar links afhangende rode muts met een rand van bruin bont, hetgeen zou kunnen betekenen, dat aanvankelijk nog geen duidelijke voorkeur voor het éne of het andere type bestond. Uit de meeste gegevens blijkt echter, dat omstreeks 1700 de lakense muts hier te lande het meest gebruikt werd.

Een der oudste afbeeldingen van een Hollandse grenadier is te vinden op een gravure van Romeyn de Hooghe, voorstellende het paleis Het Loo in 1690 (Atlas van Stolk 2719). De grenadiersmuts heeft een hoog, verstevigd voorschild met een spits toelopende, geschulpte rand waarachter zich een bolvormige pet of muts bevindt. Deze laatste is bekroond met een bolvormige kwast of pompon. De versiering van het voorschild is niet duidelijk te onderscheiden. Mogelijk kan men er een gekroonde W in zien met in de hoeken nog vlammeende granaten. De zijranden zijn smal en eveneens naar boven omgeslagen. Een dergelijke muts, beschreven als 'pioneers or miners cap', bevindt zich in het South Kensington Museum.

Deze muts, die van Hollandse oorsprong zou zijn, is van rood laken met witte galons. Op het voorschild een paar cirkelsegmenten, die een soort X vormen en op de kleine klep aan de voorzijde de in wit geborduurde initialen E.V.E.. Hierdoor zou de muts kunnen worden

toegeschreven aan het Regiment Edmond van Els, dat rode uniformen met witte uitmonstering droeg.

In het United Services Museum te Edinburgh is nog een veel fraaier voorbeeld van een vroege Hollandse grenadiersmuts aanwezig. De eigenlijke muts en de kleine klep zijn van zwart laken, de rand en het hoge vóórschild zijn bekleed met laken van een onbestemde groenig grijze kleur. Op het vóórschild prijkt het wapen van de provincie Utrecht met gele leeuwen als schildhouders, terwijl op de klep de naam 'ULTRAJECTINUM' te lezen is.

Achter op de rand, die versierd is met gele ranken, staat in het midden onder een kroon een ingewikkeld naamcijfer, waaruit men een dubbele P in rood, een dubbele B in geel en in het midden een V in wit kan identificeren. De randen van al deze onderdelen zijn versierd met gele driehoekjes.

De eigenlijke muts heeft op de middennaad een geel galon; de mutsbodem, van dezelfde grijze kleur als het vóórschild en de rand, is versierd met een gele granaat met rode vlam. Alle ornamenten zijn in borduurwerk uitgevoerd.

Op grond van de hierboven beschreven versieringen kan de muts worden toegeschreven aan het Utrechtse regiment van Johan Werner van Pallandt, dat geheel uit grenadiers bestond.

Een verklaring voor de aanwezigheid van deze muts te Edinburgh kan men vinden in het feit, dat het regiment deel uitmaakte van de Hollandse troepen, die in 1715 naar Engeland gezonden werden om de Jacobitische opstand in Schotland te bestrijden. Het regiment was in de winter van 1715-16 enige tijd in Edinburgh gelegerd.

Een tweetal, iets later te dateren mutsen, bevond zich destijds in de collectie Schnouckaert van Schauburg. Helaas zijn deze mutsen bij de verwoesting van het kasteel Doorwerth verloren gegaan. Slechts één fraai gemodelleerde geelkoperen granaat is bewaard gebleven. Gelukkig zijn er nog foto's en tekeningen van deze mutsen in het bezit van het museum.

De mutsen waren waarschijnlijk iets hoger dan die van het Regiment Pallandt, n.l. ongeveer 28 cm. Het voorschild, de klep en de rand waren bekleed met kraprood laken en omboord met geel galon. Op het schild was de hierboven genoemde granaat aangebracht, omgeven door een gele band met de spreuk 'PRO PATRIA ET LIBERTATE'. Op de klep was oorspronkelijk nog te lezen 'H M RIEMERSMA', omgeven door gele geborduurde ranken.

Achter op de rand was een zwarte granaat met gele vlammen en gele ranken met blauwe klokjesbloemen in appliqué aangebracht.

De eigenlijke muts en de voering van het vóórschild waren van donkerblauw laken. De muts had een geel galon op de middennaad en eindigde in een kwast van vuilgrijze kleur, die oorspronkelijk misschien oranje was geweest.

Tot welk regiment de dragers van deze mutsen behoorden, is niet bekend. De naam 'Riemersma' is waarschijnlijk die van de compagniescommandant geweest, aangezien deze naam niet voorkomt in de lijst van kolonels van het Staatse leger. Hier ziet men een voorbeeld van het veelvuldig voorkomende gebruik om op de grenadiersmutsen de naam of de initialen van de regiments- of compagniescommandant te voeren.

Een ander voorbeeld hiervan is te vinden op een tegeltableau in ons museum, waarop een officier of onderofficier van de grenadiers is afgebeeld. De initialen op de kleine klep van de muts W.K.H.F. zijn die van de Friese Stadhouder: Willem Karel Hendrik Friso.

Waarschijnlijk betreft het hier een grenadier-officier of onderofficier van het Regiment Oranje Friesland.

Een zeer merkwaardige muts van een grenadier-officier ziet men op een portret van Samuel de Constant Rebecque, kapitein in het Regiment Zwitsers van Albemarle, gesigneerd J. Brandon pinx 1702. Op het zeer hoge voorschild ziet men in het midden de letter A. Van Albemarle, omgeven door de Kousenband, waarboven een gravenkroon. Op de kleine klep ziet men hier een granaat omgeven door lofwerk. Het meest merkwaardige is misschien de sterk verhoogde achterrand, waardoor de muts doet denken aan een bisschopsmijter.

Een ander model muts ziet men op de afbeeldingen in een handschrift van een exercitiereglement uit 1730. (zie Armamentaria 9).

Hier zijn het voorschild, de klep en de achterrand zwart met zilveren (?) galons. Op het schild een grote granaat van wit metaal en op de klep een kleine granaat met in zilver geborduurde ranken. De roodlakense muts lijkt ook verstevigd te zijn en steekt boven het schild uit. Voor de grenadiersmutsen van de regimenten Schotten zie het artikel over de uniformering van deze korpsen in dit nummer van Armamentaria.

Toen kwamen de mutsplaten . . .

Tot nu toe zijn alleen grenadiersmutsen behandeld, die hoogstens een metalen granaat als versiering hadden. Omstreeks 1740 vindt men in verschillende berichten iets over metalen platen.

Zo ontvangt het Zeeuwse regiment Daniel de Brauw in 1740 o.a. 119 platen met het wapen van Zeeland en evenveel granaten 'om te plaatsen achter op de grenadiersmutsen'. Voorts bezit het Provinciaal Museum te Groningen een lage, maar tamelijk brede koperen plaat, waarop in reliëf een liggende granaat met daaronder een band met de spreuk 'PRO PATRIA' is aangebracht.

In beide gevallen weten wij niet hoe de muts er heeft uitgezien, zelfs niet of hier sprake is van lakense of bontmutsen.

Wanneer wij ons echter houden bij de ontwikkeling van de lakense muts, zien wij omstreeks 1750 de geheel metalen frontplaat in gebruik komen.

Tot nu toe zijn hiervan 3 verschillende modellen bekend. Men zou nog twee verschillende typen kunnen onderscheiden, nl. de zg. 'volle plaat' en de opengewerkte, waarbij de lakense voering zichtbaar is.

Van dit laatste type zijn nog 3 exemplaren overgebleven, nl. in het Rijksmuseum, in het Provinciaal Museum te Groningen en in het Bayerische Armeemuseum te Ingolstadt. In het midden van de plaat ziet men het wapen van Stadhouder Willem IV, compleet met kroon en Kousenband. Verder twee staande leeuwen als schildhouders. Onder het wapen een nogal grimmig kijkende leeuwenkop, omgeven door een trofee van vaandels en kanonloper. De basis van de plaat wordt ingenomen door een cartouche, waarop de wapenspreuk 'JE MAINTIENDRAI'. Om de cartouche weer een wapentrofee met degens, vaandels en trommen. Op de rand van de plaat ziet men een negental kleine vlamme granaten, vier aan elke zijde en een iets grotere aan de top.

Een dergelijk type plaat ziet men ook afgebeeld op de gravures van Punt en Tanjé van de Lijkstatie van Prins Willem IV in 1752. Op één belangrijk punt verschillen deze mutsplaten van de hierboven beschrevene. Op de cartouche aan de onderzijde van de plaat ziet men hier in plaats van het 'JE MAINTIENDRAI' het bekende embleem van de geharnaste arm met een zwaard, komende uit een wolk. Dit embleem komt op allerlei uitrustingsstukken van de Gardekorpsen voor, o.a. op de zadeldekken en holsterkappen van de Hollandsche Gardes te Paard: Ook komt het voor op de mutsplaats van de grenadiersmuts van de Hollandsche Gardes uit het tijdvak 1760-1772.

De kort geleden door het museum verworven plaat is van het zg. 'volle' of massieve type. Ook hier staat het Prinselijk wapen centraal, maar de leeuwen ter weerszijden van het wapen hebben zich te ruste gelegd op de kanonlopen van de wapentrofee. De cartouche onder het wapen wordt aan de bovenzijde begrensd door een lint met de spreuk 'JE MAINTIENDRAI' en aan de onderzijde met een dergelijk lint, dragende de naam 'HOLLANDIA'. Op de cartouche zelf ziet men een staande leeuw. Het geheel is omgeven door ranken, terwijl de rand van de plaat gevormd wordt door een reliëf in de vorm van een koord. Het aantal granaten op de rand is hier beperkt tot vier met nog een vijfde in de top van de plaat.

Een derde type plaat bevindt zich in particulier bezit. Deze is ook weer van het 'volle' type, doch aanzienlijk kleiner dan de beide hierboven besproken exemplaren. Terwijl deze respectievelijk 30 en 28,5 cm hoog waren, is deze slechts 24 cm hoog. Ook de breedte is bij het eerst besproken type, 25 cm, bij het tweede 22,5 cm en hier slechts 21,5 cm. De versiering is fraaier en meer gedetailleerd dan bij de plaat van het museum. Het Prinselijk wapen wordt ook hier weer omgeven door een trofee met twee liggende leeuwen. De cartouche onder het wapen heeft in dit geval weer de spreuk 'JE MAINTIENDRAI' in drie regels. Ook deze cartouche is weer omgeven door een trofee van wapens, vaandels en trommen. Langs de rand aan elke zijde slechts 2 vlamme granaten. Opmerkelijk is ook dat deze plaat een sterk afgeronde top heeft, zulks in tegenstelling tot de beide andere. Zou het misschien een plaat van een officiersmuts zijn? Er is wel een grote overeenkomst met de muts, die afgebeeld is op een portret van Zeno Arend Bentinck, luitenant bij de Hollandsche Gardes, gesigeneerd J. Fournier 1752.

Het blijft moeilijk uit te maken tot welk regiment de dragers van deze grenadiersmutsen behoorden. Het wapen van de Stadhouder duidt er in ieder geval op, dat deze in naam kolonel van het regiment was. Dit was het geval bij de Hollandsche Gardes, Oranje Gelderland, Oranje Friesland, Oranje Groningen en Drenthe en de regimenten Oranje Nassau Nos 1 en 2. Eén ding is duidelijk: de plaat, die nu in ons museum tentoongesteld is, behoorde tot een regiment dat ter repartitie stond van de provincie Holland, m.a.w. in betaling was bij die provincie. Dit beperkt de mogelijkheden tot het Regiment Hollandsche Gardes en de regimenten Oranje Nassau.

Aangezien de Hollandsche Gardes het embleem van de geharnaste arm met zwaard en het devies 'PUGNO PRO PATRIA' voerden, zou de plaat misschien afkomstig kunnen zijn van een der regimenten Oranje Nassau.

Wie weet of er ooit nog eens een document gevonden wordt, dat alle twijfel zou kunnen wegnemen.

Met deze koperen mutsplaten is het eindpunt van de éne lijn van ontwikkeling bereikt. Men heeft altijd gedacht, dat die zou liggen bij een muts van het zuiver Pruisische type. De afbeeldingen uit de 'Lijkstatie van Stadhouder Willem IV' laten echter zien, dat de eigenlijke muts niet aan de top van het schild bevestigd is, maar dat deze naar achter afhangt. Voor zover bekend, treft men deze vorm nergens elders aan.

Merkwaardig is echter, dat de mutsen van de officieren van de Hollandsche Gardes wel aan het voorschild vastgemaakt waren, zoals op het reeds eerder genoemde portret van Zeno Arend Bentinck te zien is.

De bontmuts wordt nu mode

Waren er in het Staatse leger in de veertiger jaren van de 18e eeuw reeds enkele voorbeelden van grenadiersmutsen van het Oostenrijks-Franse type te vinden, omstreeks 1760 komen deze bontmutsen meer en meer in zwang.

In de serie olieverfschilderijen van Morier in de Royal Collection op Windsor Castle, vindt men naast een aantal Engelse en Hannoveraanse grenadiers ook afbeeldingen van enkele typen van het Staatse leger omstreeks 1748.

Een zestal figuren, geïdentificeerd als grenadiers van Zwitserse regimenten in Hollandse dienst, dragen alle een naar boven spits toelopende beremuts zonder plaat, waarbij de eigenlijke muts van rood laken met witte kwast naar rechts afhangt.

Het Regiment Lillers, bestaande uit Walen, vertoont een iets ander beeld. Hier is het onderste gedeelte van het voorschild van de bontmuts bedekt met hoogblauw laken, afgezet met zilvergalon en versierd met een granaat van wit metaal. Hiervan vindt men een bevestiging in

een lijst van goederen, verzonden aan het regiment in 1751. Op de lijst komt o.a. voor: blauw laken en berehuiden voor de grenadiersmutsen, benevens zilvergalon.

Omstreeks 1760 dragen de grenadiercompagnieën van de Hollandsche Gardes dergelijke mutsen. De eerste afbeelding daarvan vindt men op een gravure van S. Fokke naar T. P. C. Haag, getiteld 'Plechtige trouwstatie van Karel Christiaan, Prins van Nassau Wedburg (Generaal in Hollandschen Dienst en Gouverneur van Bergen op Zoom) en Prinses Carolina van Oranje in de Groote Kerk te 'sHage, 5 Maart 1760' (Fr. Muller 4110).

Op de plaat van de muts ziet men weer het wapen van de Stadhouder met leeuwen als schildhouders. De verdere versiering is hier niet duidelijk, maar men vindt een perfecte illustratie van de plaat in een portret van Johan Pieter Reigersman, Luitenant bij de grenadiercompagnie van de Hollandsche Gardes.

De plaat heeft in het midden het Stadhouderlijk wapen met Kousenband en kroon, twee liggende leeuwen als schildhouders en een fraaie trofee van wapens en vaandels.

Onder het wapen een cartouche met de bekende geharnaste arm met zwaard, komend uit een wolk. Daaronder nog een lint met de spreuk 'PUGNO PRO PATRIA'.

Op een portret van Jacob van Kretschmar, generaal-majoor en luitenant-kolonel van het 2e bataljon van de Gardes, gesigneerd T.P.C. Haag 1770, ziet men deze platen van witmetaal nog dragen, doch het 'Reglement en Generale Ordres voor de Regimenten Infanterie van den Staat' van 1772 geeft duidelijk aan, dat nu een nieuw model is aangenomen. Het betreffende artikel luidt:

'XXXII. De Grenadier Mutsen, die in het vervolg nieuw bij de Regimenten Infanterie gemaakt zullen worden, zullen niet hoger mogen zijn als elf duim, Rhyndlandsche Maat, wijl hooge Mutsen zeer ongemakkelijk zijn; en van de Form, zoo, als het Model bij het Regiment Hollandsche Gardes te voet zal kunnen gezien worden, waar naar men zich evenwel nopens de Couleuren niet behoeft te richten, maar alleen nopens de Form; dezelve zullen alleen van beerenvellen gemaakt worden en zonder Plaat; de Regimenten, die reeds Platen op derzelve Mutsen hebben, zullen dezelve, zoo zulks doenlijk is, daar van afneemen, op dat des te spoediger de egaliteit in deeze geëtablisseed worde'.

Uit dit fraaie stuk proza ziet men dus, dat de Hollandsche Gardes tot model dienen voor de gehele infanterie. De zinsnede betreffende de kleuren slaat op de eigenlijke muts, die meestal van de uitmonsteringskleur was.

Hoe die eigenlijke muts-of zak-er nu uitzag, is op de meeste afbeeldingen niet goed te zien, omdat zij als regel de man in vóóraanzicht afbeelden.

Gelukkig bezit het museum nog een paar fraaie tekeningen van Arie Lamme, waarop de grenadiersmuts aan de achterzijde is getekend. Hierop ziet men dat het vóórschild aan de achterzijde gevoerd is met laken van dezelfde kleur als de muts, omboord met wit galon en met in het midden een slangvormig galon van dezelfde breedte. Hieraan is de eigenlijke muts bevestigd. Deze ligt in het platte achterstuk van de grenadiersmuts dubbelgevouwen, zódanig, dat het uiteinde met de kwast ter rechterzijde afhangt.

De muts is op dezelfde wijze als de voering van het schild met galons bezet.

Uit het Reglement ziet men ook, dat in 1772 nog bij verschillende regimenten metalen platen gedragen werden. Omstreeks 1780 zijn de mutsen bij alle nationale regimenten wel conform bovengenoemd Reglement, maar enkele regimenten 'vreemde' troepen, zoals het Regiment Walen en dat van Saksen Gotha dragen nog steeds frontplaten.

Bij het eerstgenoemde regiment is het een geelkoperen plaat met in het midden een medaillon, waarin men een monogram - mogelijk een G R van Grenier - kan lezen. In de hoeken ziet men vaag een paar vlamme granaten.

Bij het Regiment Saksen Gotha is de plaat ook van geel koper met in relief het wapen van dat vorstendom.

De grenadiersmutsen werden tot de wapens gerekend en werden dan ook niet zoals de kleding om de twee jaar vernieuwd. Zij moesten dan ook aan de kapitein worden teruggegeven, wanneer een grenadier of een onderofficier van de grenadiercompagnie de dienst verliet. De officieren van de grenadiercompagnieën droegen mutsen van hetzelfde model als de 'genieenen'. Voor de officieren werden de mutsen voor rekening van het bataljon aangeschaft, evenals de sabels en de sabeldraggers. Wanneer dan ook een officier van de grenadiers absent was, moesten deze voorwerpen bij het bataljon blijven, opdat officieren van de musketiercompagnieën die tijdelijk konden gebruiken, wanneer zij in voorkomende gevallen bij de grenadiercompagnie dienst moesten doen.

Omgekeerd moesten de grenadier-officieren zich wel een hoed, een degen en een sponton aanschaffen om te gebruiken, wanneer zij dienst moesten doen bij wachten of detachementen, die uitsluitend uit musketiers waren samengesteld.

Het Reglement van 1772 bleef tot 1795 van kracht, zodat er geen verdere ontwikkelingen in de vorm van de grenadiersmuts plaats vonden.

Dragonders en schutters.

Grenadiersmutsen werden ook door de lijfcompagnieën van de dragonderregimenten gedragen. Dragonders waren in oorsprong immers bereden infanteristen. Jammer genoeg zijn er weinig gegevens hierover. Van het Regiment Gardes Dragonders zijn de meeste afbeeldingen juist van de bovengenoemde lijfcompagnie. Daaruit blijkt, dat de grenadiersmutsen die de dragonders droegen, van hetzelfde model waren als die van de infanterie-grenadiers, doch iets lager en voorzien van een korte witte pluim aan de linkerzijde. Aangezien de meeste afbeeldingen uit de jaren na 1770 stammen, weet men niet of het dragen van grenadiersmutsen bij de lijfcompagnieën vóór dat jaar ook reeds gebruikelijk was.

In de verzameling van het Kasteel Twickel bevindt zich een lakense muts, die aanzienlijk veel lager is dan de in die tijd gebruikelijke grenadiersmutsen. Op het voorschild ziet men behalve een granaat, een bandenrol met de naam 'WASSENAER' geborduurd. Er bestaat een grote kans, dat deze muts afkomstig is van het Regiment Dragonders Carel Lodewijk van Wassenaar (1711-1733). De vorm en de versiering van de muts duiden zeker op deze periode. De schutterijen trachtten, voor zover zij geuniformeerd waren, de evolutie van de militaire kleding gedurende de 18e eeuw te volgen. Vandaar dat er verschillende afbeeldingen zijn van schutterijen en vrijwilligerskorpsen, waarop grenadiersmutsen voorkomen. Een van de fraaiste is een schilderij van T. P. C. Haag, getiteld 'De Schutterij op Het Loo' ca 1770. Hierop dragen de grenadiers bontmutsen met een klein lakens (?) schild waarop een granaat, zo ongeveer als bij het Regiment Walen in 1748.

Ook de schutterijen van de grote steden, zoals Amsterdam en Rotterdam hadden grenadiers, die mutsen droegen van het in 1772 voorgeschreven model.

Ten slotte nog iets over een zeer merkwaardige muts uit een kleine plaats. Ons museum bezit een grenadiersmuts van het mijtervormige model, afkomstig van de schutterij van Weesp. Deze is vervaardigd van een soort verstevigd linnen, zodanig dat de eigenlijke muts, die niet aan het voorschild is vastgemaakt, ook rechtop staat. Alle ornamenten, zoals granaten en oranjetakken zijn in olieverf op het doek geschilderd. Blijkbaar ging de aanschaffing van deze mutsen niet uit een ruime beurs.

Ondanks dat zal onze brave schutter toch wel trots geweest zijn op zijn hoofddekse.